

بررسی واردات موز در ایران و انطباق آن با سیاست اقتصاد مقاومتی

علی اصغر زینانلو

عضو هیات علمی پژوهشکده میوه های معتدله، موسسه تحقیقات علوم باغبانی، سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی، کرج، ایران

azeinanloo@yahoo.com

خلاصه

کشاورزی به ویژه باغبانی در ایران دارای نقش اساسی در ایجاد اشتغال و توسعه صادرات غیر نفتی است. ایران به لحاظ داشتن تنوع اقلیمی دارای برتری نسبی در تولید محصولات باغبانی است. سالانه حدود ۱۵ میلیون تن انواع محصولات باغبانی در کشور تولید می شود. در برخی از محصولات ایران دارای رتبه اول جهانی است. اما با داشتن چنین جایگاهی مدتی است با واردات میوه به ویژه موز برای تولیدات باغی به طور جدی در معرض تهدید قرار گرفته است. واردات موز در دهه گذشته با روند صعودی ادامه داشته و در سال ۲۰۱۳ با واردات نزدیک به ۶۰۰ هزار تن به ارزش بیش از ۶۳۰ میلیون دلار به تنهایی بیش از ۸۷ درصد ارزش حاصله از صادرات میوه به خود نابود نموده است. در صورتی که این رقم برای ترکیه ۵/۸ درصد و برای آمریکا ۲۳/۱ درصد است. ایران در رتبه هفتم واردات موز در جهان و بالاتر از بسیاری از کشورهای صنعتی و ثروتمند قرار دارد. ایران با مصرف سرانه ۸ کیلو گرم موز به ارزش ۵۸ دلار هم سطح آمریکا و بالاتر از ژاپن و روسیه می باشد. این آمارها بیانگر واردات بی رویه و متناقض با سیاست اقتصاد مقاومتی است.

مقدمه :

مردم ایران با داشتن تمدن چند هزار ساله و تنوع اقلیمی و ذخایر غنی منابع ژنتیکی گیاهی توانسته اند گونه های مختلف درختان میوه را به صورت هوشمندانه انتخاب، اهلی و به طور تجاری استفاده نمایند. نتیجه این پشتوانه موجب گشته ایران به عنوان یک کشور مهم تولید کننده انواع میوه های مختلف در جهان باشد. باغداران این کشور با تولید بیش از ۱۵ میلیون تن انواع میوه توانسته اند در تمام فصول میوه مورد نیاز بازار را با تنوع مختلف آن تامین نمایند. هرچند میزان تولید میوه در برخی محصولات مانند انگور، سیب، مرکبات، خرما، انار، پسته در رتبه های ۵-۱ جهانی قرار دارد و بیش از نیاز کشور نیز تولید می شود. سالانه بخشی از تولید میوه به بازار های خارج صادر می گردد. با وجود این توانمندی بالا در تولید، اما صادرات آن از وضعیت مناسب برخوردار نمی باشد. کشاورزی مهمترین بخش اقتصادی کشور بعد از خدمات است که حدود ۲۰ درصد از تولید ناخالص ملی و سهم عمده ای از صادرات غیر نفتی را به خود اختصاص می دهد (حاج رحیمی و ترکمانی ۱۳۸۲).

مواد روش ها

برای بررسی وضعیت میزان تولید محصولات باغبانی ایران و مقایسه آن با چند کشور مطرح در باغبانی داده های مورد نیاز از آمار نامه کشاورزی، تولیدات باغبانی ۱۳۹۲ و از آخرین داده های سایت FAOSTAT مربوط سال ۲۰۱۴ استفاده گردید. همچنین برای بررسی وضعیت صادرات و واردات از نظر وزنی و ارزش تجاری آنها از داده های سایت FAO Trade سال ۲۰۱۳ استفاده شد.

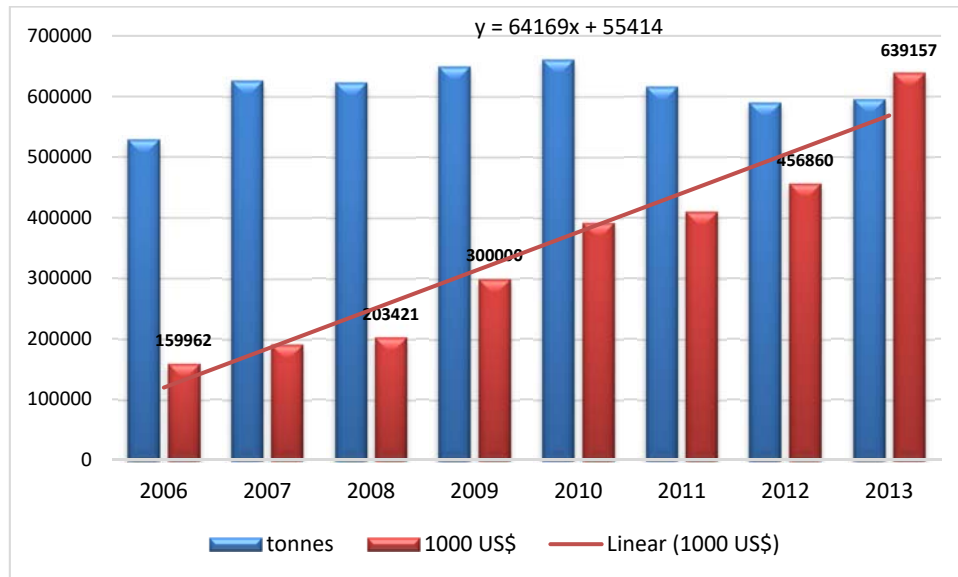
نتیجه و بحث

ایران و ترکیه دو کشور مهم در تولید محصولات باغبانی در منطقه است و آمریکا از مهمترین تولیدکننده و صادرکننده های محصولات باغی می باشند. مقایسه مقدار تولید و ارزش صادرات میوه ایران با دو کشور ترکیه و آمریکا بر اساس آمار فائو نشان میدهد در سال ۲۰۱۴ ایران دارای ۲۵۲ هزار تن و ترکیه ۲۷۸ هزار تن تولید زردآلو بوده است. در صورتی که ارزش صادرات میوه و برکه زردآلو ترکیه ۲۱۰ برابر ایران است و میزان ارزش صادرات برکه زرد آلو ترکیه با میزان ارزش صادرات پسته ایران برابری می کند (جدول ۱). هرچند بخشی از این مشکل مربوط به صنایع فرآوری و کشت ارقام با قابلیت کم برای تولید برکه میباشد. در تولید گیلاس ایران و ترکیه در رقابت هم هستند ولی صادرات گیلاس ترکیه ۳۰ برابر ایران می باشد. بر اساس آمار فائو ۲۰۱۴ میزان تولید سیب در کشور آمریکا ۳/۶ برابر ایران و مقدار تولید انگور آمریکا ۳/۵ برابر بوده است. در مقابل ارزش صادرات سیب آمریکا ۳۷ برابر و ارزش صادرات انگور آن ۱۱۱ برابر ایران می باشد. کشور ترکیه با ۴۱۷۵ هزار تن دوبرابر ایران تولید انگور دارد ولی ارزش صادرات انگور آن بیش از ۱۹ برابر ایران است. این وضعیت در سایر میوه ها نیز صدق می نماید. ایران در سال ۲۰۱۳ جمعاً ۷۳۲ میلیون دلار صادرات میوه داشته است در صورتی کشورهای رقیب آن مثل ترکیه ۱۹۸۵ میلیون دلار و آمریکا ۱۰۱۴۷ میلیون دلار صادرات انواع میوه و خشکبار را داشته است.

جدول ۱: ارزش صادرات میوه های مختلف در سه کشور مهم تولیدکننده میوه در سال ۲۰۱۳ (واحد ۱۰۰۰ \$)

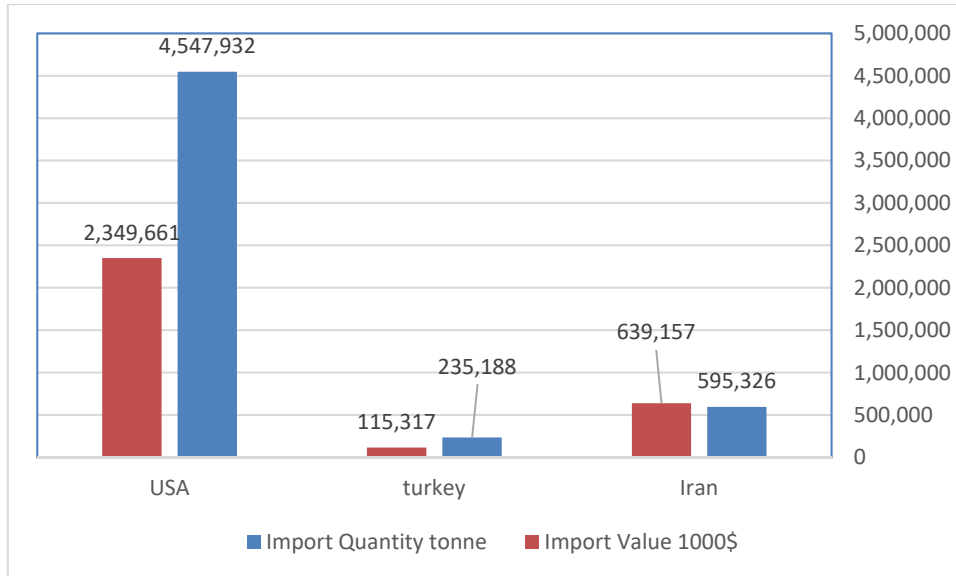
ردیف	ایران	آمریکا	ترکیه
۱	سیب	۳۰,۳۰۰	۱,۱۲۰,۵۶۳
۲	زردآلو	۱,۳۳۴	۱۶,۰۸۹
۳	برکه زردآلو	۳۶۰	۸,۱۰۹
۴	گیلاس	۵,۳۶۴	۴۲۷,۶۰۳
۵	آلبالو	۵,۸۱۳	۴,۱۸۴
۶	خرما	۷۴,۶۹۵	۴۵,۷۰۷
۷	انجیر خشک	۲,۶۶۷	۲۰,۶۱۳
۸	گریپ فروت	۳	۱۳۴,۷۲۰
۹	انگور	۹,۷۲۸	۱۰,۸۴,۴۷۸
۱۰	کیوی	۴۴,۰۵۳	۲۹,۹۷۲
۱۱	پرتقال	۱,۳۵۶	۶۶۳,۶۷۳
۱۲	گللابی	۴,۹۳۵	۲۲۵,۹۴۲
۱۳	پسته	۳۳۵,۲۳۷	۱,۱۰۰,۸۸۴
۱۴	آلو	۳۱,۱۱۳	۸۲,۷۸۳
۱۵	آلو خشک شده	۵,۲۶۶	۱۹۳,۹۱۲
۱۶	به	۳۰۲	۴۷۶
۱۷	کشمش	۱۵۹,۰۰۸	۳۸۶,۶۵۷
۱۸	مغز گردو	۲,۴۷۶	۷۰۸,۶۶۷
۱۹	گردو با پوست	۲,۲۴۰	۶۸۳,۵۷۸
۲۰	بادام	۱۶,۶۸۸	۳,۲۰۸,۷۷۲
۲۱	کل	۷۳۲,۹۳۸	۱۰,۱۴۷,۳۸۲

با توجه به تولید بیش از نیاز میوه در کشورمان و ضعف شدید در صادرات آن، متأسفانه ایران دارای وارد کننده های بسیار قدرتمند برای واردات انواع میوه به صورت رسمی و غیر رسمی می باشد. بررسی داده های فائو نشان میدهد میزان ارزش واردات میوه موز به ایران از سال ۲۰۱۳-۲۰۰۶ از ۱۵۹ میلیون دلار به ۶۳۹ میلیون دلار افزایش یافته است (چهار برابر افزایش در مدت ۸ سال) و در مدت ۸ سال مذکور بیش از ۲۷۵۳ میلیون دلار صرف واردات موز شده است. با توجه به معادله خطی نمودار پیش بینی میشود ارزش واردات موز در سال ۲۰۱۷ به ۷۶۱ میلیون دلار برسد. مقدار واردات آن از نظر وزنی نیز با روند افزایشی روبرو بوده است به طوری که در سال ۲۰۱۰ به ۶۶۱۳۹۰ تن رسیده است (نمودار ۱). در مدت ۸ سال مورد بررسی بیش از ۴۸۹۱ هزار تن موز وارد ایران شده است.

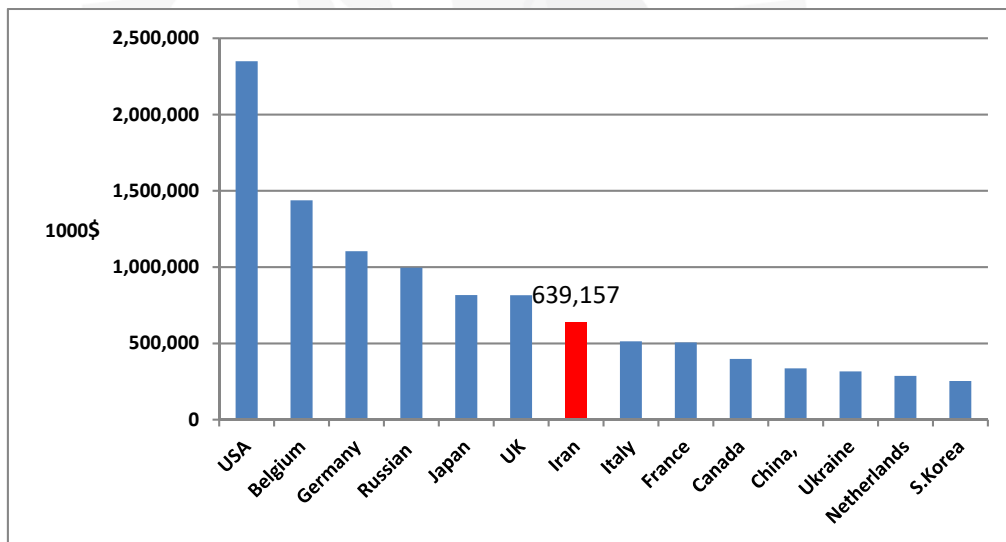

نمودار ۱- ارزش و مقدار واردات موز در مدت هشت سال گذشته (۲۰۱۳-۲۰۰۶) در ایران

با مقایسه میزان واردات و ارزش واردات موز در سه کشور ایران، ترکیه و آمریکا نشان می دهد ارزش واردات میوه موز ایران ۵/۵ برابر ترکیه در سال ۲۰۱۳ بوده است (نمودار ۲). با مقایسه ارزش کل صادرات میوه ایران با ارزش کل واردات موز به کشور، نشان می دهد ۸۷/۲ درصد ارزش حاصله از صادرات ۲۰ نوع میوه اصلی ایران صرف واردات موز میشود!!! در صورتی که این رقم برای ترکیه ۵/۸ درصد و برای آمریکا ۲۳/۱ درصد است. میزان موز تولیدی در جهان ۱۹۷۳۲ هزار تن می باشد. با توجه به قیمت میوه جهانی موز، می توان گفت این میوه بیشتر در کشورهای ثروت مند جهان مصرف می شود. از ۱۳/۹ میلیارد دلار واردات جهانی موز در سال ۲۰۱۳، تقریباً ۵۰ درصد آن (۶/۱ میلیارد دلار) آن توسط کشورهای اتحادیه اروپا و ۱۷ درصد توسط آمریکا و ۳۳ درصد باقی مانده آن توسط بقیه کشورهای دنیا صورت گرفته است. در نمودار ۳ مهم ترین کشورهای وارد کننده که همه آنها جزو کشورهای ثروت مند و صنعتی جهان هستند ارائه شده است. در بین ۱۴۲ کشور وارد کننده موز ایران از نظر ارزش واردات در رتبه هفتم جهانی و از نظر وزن واردات موز در رتبه نهم قرار دارد و نسبت به خیلی از کشورهای صنعتی و ثروتمند غالبیت دارد (نمودار ۳).

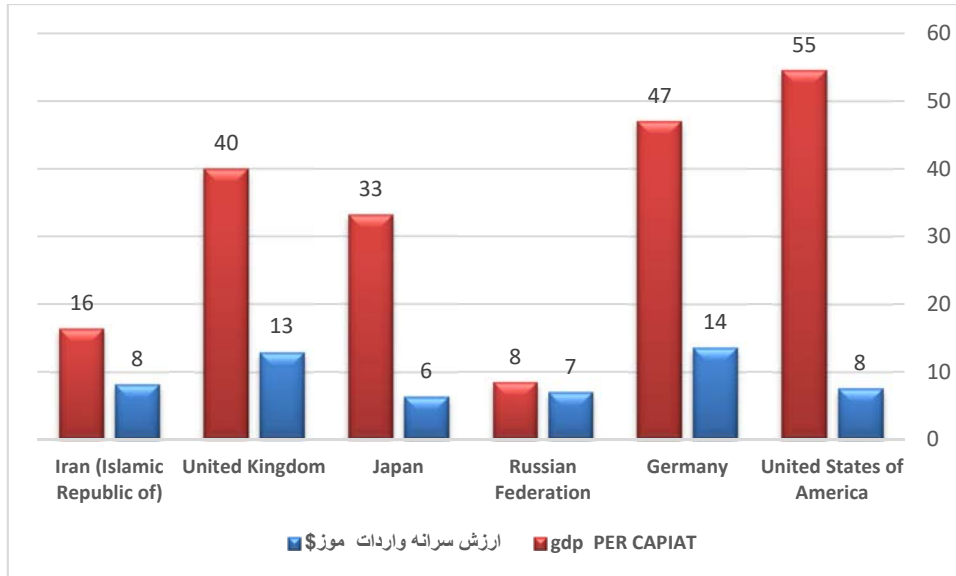

نمودار ۲: مقایسه ارزش و مقدار واردات موز ایران با کشورهای ترکیه و آمریکا در سال ۲۰۱۳ بر اساس داده های سایت فائو

نمودار ۳: مهمترین کشور های وارد کننده موز در سال ۲۰۱۳ از نظر ارزش واردات

این فراخ دستی در واردات در صورتی انجام می شود که وضعیت GDP سرانه ایران در سال ۲۰۱۳ معادل ۱۶۰۰۰ دلار و در کشورهای مثل آمریکا ۵۵ هزار دلار و ژاپن ۳۳ هزار دلار بوده است. در مقابل ارزش مصرف سرانه موز در ایران (۸ دلار برای هر نفر) با آمریکا برابری می کند (نمودار ۴). اگر واردات را به نسبت جمعیت نیز مقایسه نماییم کشور چین با ۱۳۷۰ میلیون نفر جمعیت دارای ۵۸۲ هزار تن واردات (۴۲۸ گرم سرانه واردات موز) بوده است ولی این مقدار برای ایران حدود ۸ کیلوگرم می باشد.

نمودار ۴: مقایسه مقدار GDP و ارزش سرانه واردات موز در چند کشور صنعتی و ایران

واردات موز با این حجم و مقیاس می‌تواند بخشی جنگ اقتصادی برای از بین بردن صنعت باغبانی کشور باشد. که نتیجه آن بیکاری، افزایش مهاجرت از روستاها، وابستگی غذایی، آسیب پذیری امنیت ملی و امنیت غذایی است. این مقدار واردات کاملاً مخالف با برنامه‌های اقتصاد مقاومتی و ایجاد اشتغال می‌باشد. امید است مسئولین با تعهدی که در مقابل مردم دارند با اعمال تعرفه مناسب و ارائه مجوز محدود برای واردات از این واردات بی‌رویه و ویرانگر جلوگیری نمایند. همچنین برای حمایت از باغداران کشور اعلام ممنوعیت خرید و مصرف موز در جلسه‌های دولتی و همایش‌ها یکی از قدم‌های کوچک ولی موثر از نظر فرهنگی است.

منابع:

- ۱- بی‌نام، ۱۳۹۲. آمارنامه سطح زیر کشت و تولید محصولات باغبانی. وزارت جهاد کشاورزی.
- ۲- حاج رحیمی، م.، ترکمانی، ج. ۱۳۸۲. بررسی نقش رشد کشاورزی در رشد اقتصادی ایران کاربرد الگویی تحلیل مسیر. مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه. شماره ۴۱ و ۴۲، ۷۱-۸۹.
- ۳- <http://www.fao.org/faostat/en/#data>
- ۴- <http://www.fao.org/faostat/en/#data/TP>